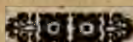

نور انبی دربار

تواریخ نجف اشرف

قیمت ۰-۵۰

[جلد ۲۰۰]

[مع ۱۰۰۰]

المترجم

”سجاد“ میرزا محمد اکبر بیگ،
تدوین و ترمیم حیدرآباد

علامہ مفتي سيد طيب آغا صاحب قبلہ مجتہد
نجف اشرف

نوراني دربار

صاحب ذوالفقار جي مقدس آرام گاه
مترجم :- ”ساجاد“ ميرزا محمد اکبر بيگ،
ذنبه نوڑ هو

عراق جو ۱۷۷۷ ۾ بهترين خطه آهي ”نجف اشرف“ ۽
ڪوفي جي ٻنهيان هڪ جبل جي چوٽي تي هزارون
سال اڳ آباد ٿيندو آيو آهي. ۽ جنهنجي دامن ۾ دنيا
کي زلزلن ۽ ڪرڻ واري ذات (علي بن ابيطالب عليه السلام
آرام پزير آهن. نجف هاءِ ڪان اڳ سر سبز و
شاداب مريزارن، موتي ۽ جهڙين ندين جي بدولت
”عدالغدراء“ جي دلاوين نالي سان سڏيو ويندو هو.
ان جا گل هائي رنگارنگ، ٿڌيون ۽ شفاف هوائون،
مندره ساساني و عباسي بادشاهن کي دعوت گلشن
ڏني ٿي. ۽ هو اتي اچي قيام ڪندا هئا. هي آهي
نجف جو طبعي حالت جو سر سر ۽ شاداب ماضي جو امام
عليه السلام جي دامن کان سڪڙو وره پوءِ تائين رهيو پر
هاڻ نجف قدرت جي هڪ دلڪش نشاني آهي. مگر مصلحت
وقت اهڙو ڦيرو کائو جو اهو نجف جو ڪڏهن هڪ
بهر عظيم جي ڪناري جنهنجي دامن ۾ گلزارن ۽ وهندڙ

لڙن جو سر ڇهه هو. هڪ ڏيگستان جي صورت ۾
بدلجي ويو ۽ انهي طرح دامن گلن کان ته ضرور خالي
ٿي ويو پر انهن جي بدلي درياي آبادار سان ڀرجي ويو.
نجف کي نجف ڇو ٿا چون

نجف جي باري ۾ ڪافي سبب بيان ڪيا وڃن ٿا
شيخ صدوق عليه الرحمة دلائل الشرائع ۾ حضرت امام
جعفر صديق عليه السلام کان روايت ڪري ٿو ته حضرت
فرمايو ته نجف هڪ عظيم الشان جبل هو. هي اهو جبل
هو جنهن کي ڏسي فرزند نوح ڇيو (سادي الي جبل اه)
جبل تي پناه وٺندس جو مون کي پاڻيءَ جي عذاب
کان بچائيندو. هي خطب ٻڌي جبل ٽڪرا ٽڪرا ٿي
بلاد شام ۾ منتشر ٿي ويو ۽ انجي جاءِ عظيم الشان سمنڊ
موجود مارڻ لڳو جنهنجو نالو (ني) بڻجي ويو. ٿوري
رصي ۾ سمنڊ خشڪ ٿي ويو ته چوڻ لڳا ”ني نجف“
(يعني ني خشڪ ٿي ويو) ان کان پوءِ ليچف چوڻ
لڳا ۽ آخر ۾ سهوليت ڪري نجف بڻجي ويو.

نجف جي فضيلت ۽ اهميت

حضرت علي عليه السلام کان منقول آهي (بقعه زمين
جنهن تي خدائي ڪريم جي سڀ کان پهرين عبادت
ڪئي وئي ظهر الكوفه (نجف) هو. جنهن وقت خداوند
عالم ملائڪن کي حڪم ڏنو ته آدم کي سجدو ڪن
ته انهن ڪوفه جي پٺيان جا زمين آهي ان تي سجدو

ڪيو. (۲) صادق عليه السلام کان مروِي آهي عزي
 طور سڃاڻو جو هڪ ٺڪرو آهي، هي اهو جبل آهي
 جنهن تي عيسيٰ خدا جي تقدس ڪٿي انهي جڳهه تي
 ابراهيم درجه خلعت آي فائز ٿيو ۽ همد صلعم کي پنهن
 جو حبيب بڻايو ۽ انکي البمائن جو مسڪن قرار ڏنو
 (۴) فرمايو ته عزي جنس عدن جو هڪ ٺڪرو آهي
 (۵) امام کان روايت آهي مغرب يا مشرق جو ڪو
 دومن مري ٿو ته انجي روح کي چيو وڃي ٿو ته وادي
 السلام هوج. امام کان دريافت ڪيو ويو ته وادي السلام
 ڪٿي آهي؟ فرمايو هو ڪونه هي بشت ڪان واقع
 آهي. آڻ ڏسي رهيو آهيان ته هو گروهه در گروهه نور
 جي منبرن تي وڻا پاڻ ۾ ڳالهيون ڪن (۶) امام رضا
 عليه السلام کان روايت آهي ته امير المومنين جي هڪ
 ڏينهن مجاوري ست سؤ سالن جي عبادت کان وڌيڪ
 آهي (۷) امام جعفر صادق عليه السلام کان مجاورت
 قبر امير المومنين و مجاورت قبر امام حسين جي متعلق
 دريافت ڪيو ويو ته امام فرمايو علي عليه السلام جي
 قبر مبارڪ جي هڪ رات جي مجاوري ست سؤ سالن جي
 عبادت کان وڌيڪ آهي ۽ امام حسين جي مجاوري ستر سال
 جي عبادت کان ٻيتر آهي (۸) امام جعفر صادق عليه السلام کان
 قبر امير المومنين جي ڀرسان نماز جي متعلق پڇيو ويو ته امام
 فرمايو قبر امير المومنين جي ڀرسان هڪ نماز ٻه هزار

لمازن جي حڪم ۾ آهي (۹) امام کان منقول آهي نجف
 ۾ هڪ رات سمجھ ست سو سال عبادت جي برابر
 آهي - انهن روايتن کان سواءِ ٻين روايتن ۾ هن سرزمين
 جي اهميت جو اڃان به وڌيڪ اندازو لڳي سگهيو
 جنهن بيان ڪيو وڃي ٿو ته نجف ۾ دفن ٿيڻ وارو
 سوال منڪر نڪر و ڦشار قبر کان محفوظ آهي
 ۽ منجهس ڪثير انبياء حضرت آدم، نوح، هود، عاقل
 نبيها و عليهم السلام مدفون آهن. هي اوهان زمين آهي
 جنهن کي پهرين حضرت ابراهيم بعد ۾ حضرت علي
 عليه السلام خريد فرمايو - سر زمين نجف اشرف جي
 فضيلت ۽ جلالت بيان ڪرڻ کان پوءِ پاڪ ظرف
 جي نوراني مظهر و قبر اظهر جو مختصر لفظن ۾ بيان
 ڪجي ٿو - مرقد علوي - چشمه آفتاب کان لڪاهن
 ٽڪرائڻ وارو عظيم الشان سنهري قبر - مٿي ڪڪرن
 سان سرگوشون ڪرڻ وارا خالص سون جا مينار - الهيتي
 رات جي وقت ٻري کان ڇهڪندڙ ساربا روشني.
 هي مزار آهي غالب ڪل غالب ذات جي جنهنجو نالو
 شجاعان عالم جي فهرست ۾ سڀ کان اول ۽ مظلومن
 جي فهرست ۾ به سڀ کان پهرين نظر اچي ٿو - حرم
 اقدس جي جهلمائيندڙ مھراڻن جي هيٺ زير کان نرم
 ۽ نازڪ بيش بها شاليڇا جنجي مٿان گھڻن هليو وارن
 زائرن کي ان وقت جو ڪهڙو اندازو هو ته هي ٻي

شوڪت ٻارگاه هڪ ٻي حسرت قبر هئي جا شب ديجور
جي ٻارن ۾ ڏاڍن جي آبادي کان هڏي دشمنن جي
لڳهن کان پوڻ شيدو ٿي وئي جنهن کي سڃاڻي وارا
صرف حسن حسين هڪ حنف، قيس بن سعد و حجر
بن عدي ۽ عمرو بن العلق و ڊيگر چند اقربا و احباب
هوا انهن کي تڪيد ڪيل هو ته هن راز کي سڀني جو دڦڻو
ڪن ۽ ڪنهن وقت به هن مقدس مزار کي ظاهر نه ڪن-
اخفاء قبر جو راز

حضرت علي ابن ابي طالب عليه السلام جا دشمن لاتعداد
هئا. بظاهر ٽن حصن ۾ ورهايل هئا (۱) ڪفار
عرب جو ارلاد جنگي اسلاف کي مولا علي ٺهي ڪرڻ
صلم جي حمايت ۾ ٿي تبغ ڪيو هو. هو وقت اعظم
ٿي جنگ صفين ۽ جمل ۾ هٿ وٺي ميدان ڪر بلا ۾
مقابله لاءِ آيا (۲) خراج جنگي شقاوت جو مظاهرو
۲۱ رمضان مهراڻ مسجد ڪوفه ۾ ٿيو () يزيد جي
وڏن جا زور خريد تابعين. انهن ٽن گروهن ۾ هزارين
انسان هئا. انهن مان هر هڪ کي گلدسته ڪمالات ذات
ٻار ذات سان ايترو وڌو هو جو ان جي مزار کي به
ٿڌي دل سان ٿسي ٿي سگهيا شايد انهي لاءِ ئي
امام جي وحييت موجب ارلاد ۽ اعصاب اعليٰ
قبر ظاهر نه ڪئي بلڪه جدا جدا جائعني ظاهر ڪيون
ته دشمنن کان پوڻ شيدو هجي. جڏهن اهو ڏور گذري

ويو جنهن ۾ علي عليه السلام تي سب و شتم ڪيو ويندو هو
 تنهن کان پوءِ لشڪار زيارت لاءِ ڪا روڪ ٻاڻي
 نه رهي ۽ ڪا به قبر مطهر مان ڪميون اهلاليون
 ۽ روشن معجزه ظاهر ٿيڻ لڳا. انهن لاتعداد معجزن
 دشمنن کي يقين ٿي پيو ته معجزا اتي دفن آهي
 ٻي طرف اڪثريت اظهار به ڪان قبر جو اعلان ڪرڻ
 لڳا ۽ ماڻهن کي زيارت لاءِ دعوت ڏيڻ لڳا انهي
 سلسل ۾ ڪثرت سان صحيح روايتون آهن. ان خبر جي
 ٻڌندي ئي زائرین هر راتن مثل هر طرف کان ٿئي پيا.
 انهي طرح ٿيندي ٿيندي تاريخي شبنم ۾ دفن
 ٿيڻ واري ”مقام امام“ جي قبر زيارت گاه خاص.
 وڌيڪ رنجي وئي. ايتري قدر شائد و پيماني ۽ مورخين
 جي اتفاق کانپوءِ شهيد جو تصور به نه ٿيڻ گهرجي. ڪنهن کي
 باقابل انڪار حقيقت کان انڪار هر ٿيڻو. هر هن عادت
 ڏيرين ۽ گهراڻن ڪن ڪنهن کي ڇڏا ڇڏي! جن مذهب
 حق تي دلالت ڪرڻ واري هر آفتاب تي خاک اچي
 جي هيءَ افسوس لاءِ ڪوشش ڪئي ۽ قبر مطهر
 جي مالڪ جي خلافت برحق کان ئي انڪار ڪيائون
 ته قبر اطهر کان ڪنهن انڪار نه ڪندا. خطيب بغداد جي جو
 هڪ شيعن جو دشمن مؤرخ آهي، تنهن هن مسلم بن النضرين
 حقيقت جو وڏي آساني سان انڪار ڪيو ۽ چيو ته حضرت علي
 جي جنازي کي دفن ئي ڪونه ڪيو ويو بلڪه اڪي

هڪ ناهه جي پشت تي ٻڌي بيان ۾ چڱي ڏاڻو-
 الهه ڏينهن کان وٺي قيامت تائين هليدو رهندو
 (نه زمين ختم ٿيندي نه انجي عمر) ڏٺو انهيءَ مٿي
 ڪري- هاڻ ان صاحب کان ڪم پڇي ته امام جي عمر
 تا قيامت تسليم ڪرڻ ۾ ڪو عذر ناهي البته امار آخر الزمان جي
 عمر بعد ڪم خدا وادي ٻين جي حد کان متجاوز ٿي
 وڃي ته قابل قبول ناهي شايد هي حديث
 گزيشتي وقت هن جو ڏيان اطراف ڪونه ڇڪيو- اهڙين
 من گهڙت ۽ ابي بنياد روايتن کي رد ڪرڻ لاءِ اقوال
 ٿي ڪافي آهن- خطيب بغداد جي ۽ ان جي تابعين کي
 مزيد فرمائش لاءِ ابن بطوطه جي زباني سان معتبر
 حالات بيان ڪيا وڃن ته شايد ابي محل نه ٿيندا- ابن
 بطوطه اهو بزرگ آهي جو خطيب بغداد جي واندگر
 شيعن جي دشمني ۾ به چار هڪ اڳي آهي- هن عجب
 ۽ غريب طرز سان شيعن جي عقائد جو چرچو اڏيو
 آهي خصوصاً جڏهن هو حله جي حالت تي اچي ٿو
 ته ان الهه دشمني ۾ ڪا ڪسر ڪا نه ڇڏي آهي
 ان کي ارباب نظر چڱي طرح ڄاڻن ٿا- بعد حال اهو
 ٿي بزرگ ڪم معظمه کان جنهن وقت نجف اشرف
 وارن ٿئي ٿو ته ان جو ڪجهه ڏٺو ان کي هنن الفاظن
 ۾ لکي ٿو ته هن شهر جا سڀ باشنده رافضي
 آهن هن روضه جي ڪرامات مان هڪ هي آهي ته شب

۲۷ رجب ۱۲۸۰ ھن جا ماڻهو ھن شب کي ” ليلۃ الاحياء “
 ڪري چونددا آهن عرق ھراسان بلاد فارس ۽
 روم کان ھر شل و مفلوج ھتي آئيندا آهن جن
 جو تعداد ۳۰-۴۰ لک تائين پھچندو آھي بعد نماز ۵ شا
 ھنن مريضن کي صريح مقدس وٽ آئين ٿا مائوھو
 جمع ٿي ھنن جي چڱي لائي ۽ جو انتظار ڪندا ۽ نماز ۽
 تلاوت قرآن ۽ ھيد ۾ مصروف رھن ٿا بعضي روضي
 جي زيارت ڪندا آهن ايتري تائين جو نصف شب يا
 ثالث شب گذري ويندي آھي تہ ھو زمين کير مريض
 جي حرڪت بہ ڪري نہ سگھندا ھئا سي ھڪ مرتبہ
 ۵ ھج و تندرست ٿي اٿي کڙا ٿيندا آهن انھن مرض
 جو ڪوبہ دوائ نہ ٿي سگھي ۽ نہ ايندو آھي .

قبر اطھر جو ٻھريون دفعہ ظھور

مٿي لکيل آھي تہ حضرت جي قبر شريف حڪم
 امام ج-ي مطابق ٻارہ شب ۾ لکائي لاهي وئي
 بلال اھڙي طرح جڳن حضرت امير المومنين حضرت
 سيدہ عالم فاطمہ زھرا سلام الله عليھا جي قبر راس
 جي تاري ڪي ۽ ۾ دشمنن جي لکائڻ کان لکائي لاهي
 ھئي . نجف جي قبر بابا حص ۾ ھڪ عرصي تائين
 قبر مبارڪ مھڙي ھئي . مزار جو راز اڪل ھو تائين سلامت
 اورو جو دؤر ختم ٿي ويو ۽ سلامت عباسيہ جو تہ
 ٿيو . اھو ئي دور ھو جو سرستو رڻ مدفن کان سڀني

به سينه هاند آڏو ۽ آهسته آهسته ظاهر ٿيڻ لڳو. آل
اظهار جا شيدائي ان خبر جي خوشبو پائيندي جو ڏي
در جوڙي زيارت لاءِ لطف اچڻ لڳا ته به ايمان نائين انهيءَ
خبر جو ڪن البات ڪيو ٿي ته ڪن نٿي ڇڏيو. هڪ
طرف امام جي بازگهه مان قهر جي ڏيک جو اعلان ٿي
طرف خود قبر مٿر مان معجزن جو اظهار ٿيڻ لڳو.
هاتھ ماڻهن ۾ ڪوبه شڪ و شبه نه رهيو. انهي
طرح شب و روز ماڻهن جي زيارت گاه ٿي وئي هروقت
صاحبان حاجت ايندا هئا ۽ گوهر مراد سان دامن ڀري
واپس ٿيندا هئا.

قبر مٿر ڪنهن به قسم جي تعمير کان اڃان خالي
هئي دائود بن علي عباس متوفي سنه ۱۳۲ ۾ صندوق
لهرائي اهو واقع سيد ابن طاووس عليه الرحمة ”مصدقه
الغريبه“ ۾ هيئن تحرير ڪيو آهي. دائود عباسي انهن
ڏينهن ۾ ڪوفه جو حاڪم هو. ماڻهن جو هجوم قبر
مٿر تي ڏسي ان ڏينهن جي اصحاب کي حڪم ڏنو
ته مزور آڻيو، انهن مزورن کي ڏينهن جي هڪ حبشي
غلام سان گڏي موڪليو جنهن جو نالو ”جمل“ هو
هنکي حڪم ڏنو ته اتي جيڪا قبر آهي ان کي کوٽي
الدران جهڙو هيٺ هٿ اچي سو مون وٽ ڪڍي اچو
جو ته ماڻهو غلط فهمي ۾ مبتلا آهن ته هي قبر علي ابن
ابيطالب عليه السلام جي آهي. اسماعيل بن عيسى عباس

جو بهان آهي ته آءٌ به انهن ماڻهن سان همراہ هوس ان
 مقام تي بهتاسين مون ماڻهن کي چيو ته پنهنجن جو ڪم
 شروع ڪري، مزدور ڪوٺائي ۾ مصروف ٿي ويا ٿوري
 ڪوٽڻ کان پوءِ انهن چيو ته هاڻ اسان اهڙي پٿر تائين
 پهتا آهيون جنهن جو ڪوٽڻ اسان جي وس ڪونهي -
 پوءِ اهي کڏ ۾ طاقنور جهڙي کي لاڏڙ وٺي ان ڪوٽڙ هڪ
 ۾ کڻي اهڙي زور سان پٿر تي هڻي جو ان جو گوڙ
 سڄي جهنگ ۾ ٿي ويو. ان پٿر کي هٽيو هاڻ
 پٿرين کان به وڌيڪ آواز آيو، هن وري ٽيون کڏ
 هٽيو، هن دفعي وڏي شدت جو آواز نڪتو ۽ غلام
 به هڪ زوردار چيخ ڪئي، هي ٻڌي ماڻهو اٿيا ۽ کڏ
 ۾ ڏسڻ لڳا، مون ان جي ساٿين کي چيو ته غلام کان
 پڇيو ته توتي ڇا گذريو، هنن پڇڻ شروع ڪيو غلام
 ۾ جواب ڏيڻ جي طاقت ڪانه هئي هو برابر دالهن
 پرياد ڪندو رهيو هي حالت ڏسي اسان ان کي هچر
 تي وجهي ڪونه ڏانهن واپس هلياسين ته ايتري ۾
 غلام جي ٻانهن جو گوشت ڦٽي ڦٽي ڪرڻ لڳو ٿوري
 دير ۾ سڄي جسم جو گوشت چڻي ڪري پيو، اسان
 دائود وٽ پهتاسين هن پڇيو ڇا ٿيو؟ اسان غلام
 ڏانهن اشارو ڪري چيو ته، بالغ ڏسو پوءِ سڄي ڳالهه
 ٻڌائي سينس، دائود قبله جي طرف روئي خدا جي
 بارگاه ۾ توبه ۽ استغفار ڪئي ۽ مذهب حق قبول

ڪيو. انهي کان پوءِ هڪ رات دائود عني بن مصعب
 بن جابر وٽ ويو ان کي چيائين ته قبر مبارڪ تي هڪ
 صندوق ٺاهي ڏي پر اصل قسم هن کان مڪاني رکيو.
 قبر تي هن جي حسب هڪ صندوق ٺهراي وئي ۽
 غلام انهي وقت مري ڪئي ويو، عمارت ٺاهي سنه ۱۵۵ھ
 مٿي پٺيان ڏنل آهي ته اولاد ملي کي سلطنت ٻني
 امير جي زال ۽ ٻني عباس جي آيت نشين ٿيڻ ۾
 بنيادي دخل هو ڇو ته ٻني عباس نقره-رن ۾ جنازه
 فاطمه و آل رسول جي فضائل ۽ ٻني امير جا شديد
 مظالم بهان ڪري ماڻهن کي مائل ڪيو ٿي جنهن ڪري
 انهي حڪمت عملي جي ماتحت آل رسول جي اقتدا
 ۾ پاسداري به گهڻي ڪئي وئي ٿي، جنهن جيئن خلافت
 جون ٻڙون مضبوط ٿينديون ويون تنهن تنهن حڪومت
 جون نظرون ٻني فاطمه جي طرف مڪلف رنگ ۾
 ڦرندڙون ويون آخر اهو وقت اهو جنهن ۾ هنن تي
 دنيا امير حڪومت کان به زياده تنگ ٿي وئي. اوهي
 اولاد رسول جن جي نالي سان خلافت جي پيڪ-
 ڪهري وئي هئي امتين ۽ قصرن جي بنيادن به زنده در
 گور ڪري پٽڙهيون ٺاهيون ويون ٿي اهڙي صورت
 حال هوندي خوف ۽ هراس وچان حضرت علي عليه
 سلام جي خراج اقدس تي زائرن جي آمد رفت بند
 ٿي وئي ۽ ٻيو سلسلو سڦاح جي دور ۾ جاري هو

سو نه رهيو جنهن کي پوڙ اقدس تي دوباره
 حضرت وسط لڳي، آهسته آهسته اوهان سندوق دشمن
 ڪر بلا جي لت وانگر ڪڍي ويا. بادائون ٺهرائي هئي
 تالچو هڪ زمانو اهو آيو جو حضرت دلي عليه السلام
 جي قبر مبارڪ ٺهرين وانگر حاء جي اندر پوشيده
 ٿي وئي، ان کي ايترو عرصو گذري ويو جو هارون
 رشيد آهت علامت تي ويٺو، هڪ واقع جي آهت ان
 کي قبر جو حال معلوم ٿيو پوءِ انهي روضو ٺهرائون. انهي
 واقع کي عمدة الطالب و ڊيڪر ڪتب هن طرح تحرير
 ڪيو آهي، هارون رشيد هڪ ڏينهن شڪار لاء نڪتو
 ان کي ڪجهه ڇوڙ ۾ هرڻ نظر آيا. هارون پيچي
 شڪاري ڪتا ڊوڙ آيا ۽ باغ به پٺيان هلڻ شروع ڪيو،
 هو ڊوڙ ٿڌا ڊوڙ ٿڌا هڪ هڪ اچي پوي رهيا، هارون
 ڪنن کي ڪپڙو ٻڙ ڪاپو ٽر ڪنن الهي جاء ڏانهن قدم
 نه وڌايو. هارون خيال ڪيو ته شايد ڪا شي آهي
 جنهن کي ڏسي ڪنا هئي رهيا آهن، جڏهن ڪتا
 ان جاء کان هٽائي ڇڏيا ته هرڻ ٻاهر نڪتا ڪتا وري
 ڊوڙ ٿيا ۽ هرڻ وري ساڳئي هنڌ تي پناه ورتي. ڪتا
 وري به نه ويا هارون کي هي ڏسي تعجب نه ٿيو، انهيءَ
 آڌان جي پير مرڻ کي سڏي هي قصو ٻڌايو ۽ سبب
 ٻڌايو انهن مان هڪ پير سن چيو جان جي امان آهي ته
 عرض ڪريان، هارون چيو توکي امان ڏنم بهان ڪر ۽

هن چيو هن جاء ٿي. توهان جو ابن عمر حضرت علي
مرثوي سلام الله عليه جي قبر مبارڪ آهي جنهن جي
زيارت کان سڀ البياء اولياء مشرف ٿين ٿا هارون
رشيد کي ان ڳالهه جو يقين آيو ۽ الهی ۽ پير مرد کي
العام اڪرام ڏئي رخصت ڪيو. هارون قبر مبارڪ تي
روضو تعمير ڪرايو. ڳاڙهي رنگ جو قبر ٺهرايو ان
۾ سائي رنگ جو خوبصورت جڙت آوڙان ڪيو.

قبر جا چار دروازا چئن ٿين تي ٺهرايا. هڪ مدت
ڪالپوء جڏهن اتي تعمير شروع ڪئي وئي ته هي جڙهه
حضرت جي خزان ۾ رکائي وئي. قبر جي علاوہ هارون
رشيد اچي پٿر جي صريح قبر منوره تي تعمير ڪرائي
۽ هڪ خوشنما تصوير ٺهرائي جنهن ۾ هارون رشيد جي
شڪار جو منظر ڏيکاريو ويو آهي. هي تصوير فن مصوري
جو اعلي نمونو آهي. موجوده شاهه ايران (محمد رضا
شاه جي ٺهرايل آئين ڪاري جي موقع تي حضرت
جني بالائي سر آئين سان ملائي لڳائي وئي آهي.
ٽين عمارت ۲۷۹ھ روضہ اقدس تي محمد بن زيد
الداعي ٺهرائي. چوٿين تعمير ۳۶۰ھ روضہ اقدس تي
هضہ الدولہ ڪئي. تاريخن مان پتو پوي ٿو ته هي
عمارتن پنهنجي وقت جي بهترين عمارتن مان هئي.
هن عهد ۾ انساني قدرت جي جيتري دسترس هئي
سا اٽڪي ڪئي وئي. هن عمارت جو مشهور سماج

اسلام ابن بطوطه ڪيفيات حرم اقدس بيان ڪندي
 لکي ٿو ته جي اندر انواع السام جا ريشمي فرش وڇايل
 آهن طرح طرح سولي چاندي جا قنديل آويزان آهن
 ته جي وچ ۾ ايوان آهي، هي ڪاٺي ۽ جو آهي پر ان
 جي مٿان سون جا پٿر چانديءَ جي ڪلمن سان اهڙي
 طرح ٺهيل آهن جو ڪاٺي لٿي ٿي سگهي. هنجي بلندي
 قد آدم آهي مٿان ٽي قهرون آهن جنهي لاءِ چيو وڃي
 ٿو ته حضرت آدم و نوح ۽ حضرت علي رضي الله
 عنه جون قهرون آهن. انهن قهرون جي وچ ۾ سولي
 چاندي جا طشت رکيل آهن جن ۾ گلاب مسڪ ۽ ٻيا
 ديگر عطريات ٻيا آهن ڙاڻر انهن مان ٿورو ڪڍي ٿو ڪ
 منهن تي مليندا آهن. ته جي ٻليان هڪ عقيقي دروازو
 چاندي جو آهي جنهن تي رڳيون ريشمي ٻڌا لڳل آهن
 اهو دروازو هڪ مسجد ۾ کلي ٿو جنهن ۾ حرم جي
 طرح ريشمي فرش وڇايل آهن انجون پٿر ۽ چٽيون
 بهترين خوبصورت ٻڌن سان روپوش آهن. مسجد کي
 چار دروازا آهن. جن جون چاؤٺيون چاندي جون آهن.
 ۽ ريشمي ٻڌا لڳل آهن الله. (رحلتہ ج ۱ ص ۱۰۹)
 امراء و سلاطين شيعه و غير شيعه مثل ناصر خليفه عباس
 و خدا بنده، چنگيز خان، ابن مهدي و وزير وغيره هن
 روضي جي تعمير ۾ برابر حصہ وٺندا رهيا ۽ سون چاندي
 ڇاڙهيوندا رهيا. آخر ڪنهن دشمن جي هٿان باهه ڏياري

وئي ٻن ضريح اقدس تي اثر نه ٿيو فقط عمارت ۽ اسباب ھاڪ ٿي ويو. هي باھ ۷۵۵ھ ۾ لڳي جنھن ھر ۾ اقدس جي سڄي زمين ۾ باد ڪري ڇڏي. هن ڪالھو اويس بن حسن جلد ئي تعمير جو ارادو ڪيو. ٿورن ڏينھن ۾ روضو ٻيھر ٺھڻ وانگر شاندار ٺھرايو ۽ ائين ئي رخام (قومتی پٿر) ھٽايو ويو ۽ بهترين نقش و نگار ڪيو ويو. ڇھين تعمير ۹۱۴ھ ۾ شاھ اسماعيل ڪرائي. ضريح فولاد جي ٺھرائي ۽ حضرت آدم لوح و حضرت ابراهيم عليه السلام جي الڳ الڳ صندوق ٺھرائي. روضي کي رنگ رنگ قنديلن سان آراستہ ڪيو. سھمن عمارت ۱۰۴۷ھ ۾ شاھ صفي صفوي شاھ عباس جي پوٽي ٺھرائي. قبر اظھر کي رخام پٿر سان ٺھرايو ۽ کي ٻن مڙن جي وچ ۾ ٺھرايو، صحن ۾ ھيٺ مٿي ڪوٺيون ٺھرايون ۽ کي ڪاشاني رنگ سان زمين ٻڪھي. ٽائين تعمير ۱۲۵۵ھ ۾ هن سال ٺاڊر شاھ ۽ ٻي سون چاڙھيو انجي داخلي حصہ کي ڪاسي سان آراستہ ڪيو صندوق ضريح جي مرمت ڪئي، ان جي اڳيان ٻنھنجو تاج رکيو. ٿوري عرصي کان پوءِ ضريح ڪنھن مٿس صاحب جي طرف کان ڇاندي جي ٺھرائي وئي. انهيءَ ماڻھوءَ صدر دروازي تي ٿاور بہ رکايو. موجودہ روضو شاھ صفي صفوي جو ٺھرايل آھي. هن تعمير جو نہایت تعجب ھئز آھي روضہ اقدس

۾ هونءَ تہ ہمیشہ ئیون ئیون اصلاحون ٿیند یون رهن
 ئیون سال ۾ هزارین مرمیت لاء صرف ٿین ٿا۔ ماضي
 قریب ۾ جو خاص اصلاحون ئیون آهن انہر البواہیر
 ملا طاهر سیف الدین جي ہمیش کردہ ضریح کي وڌو
 دخل آهي۔ هي ضریح عظمت، تراکمت ۽ صنعت ۾
 خصوصیات جي حامل آهي۔ حرم جي یتیم ۽ ڀرڻ ۾
 هڪ خاص قسم جو پٿر هڻايو آهي جو آئینہ جي طرح
 ايترو مصقل آهي جو صورت ڏيکائي ڏئي ٿي۔ حرم
 اقدس جي آئینہ کاري ۾ ضروري مرمیت موجودہ
 شاه ایران محمد رضا شاه جو ڪہ معوفي شاه جو فرزند
 آهي هڪ حد تائین کرائي آهي۔ شاه انهي سلسلہ ۾
 گهڻا عمل خیر کیا آهن۔ آئینہ کاري ۽ بجلي جي
 فٽنگ قابل دید آهي جنهنجو الدارو ڏسڻ وارن کي ئي
 ٿي سگهندو۔ ڪنهن ۾ همک آهي جو اڄ ڪلہ ایڏو
 عظیم الشان روضو ٺهي سر تعمیر کرائي یا الجي ڪند
 جو سون بدلائي سگهي انکري موجودہ زماني ۾
 ڪنهن جي تصور ۾ ٿئي آيو تہ حضرت جي ایوان جو
 دروازو سون جو بہ ٺهي۔ هڪدم هي غم ٻڌڻ ۾ آئي
 تہ ڪو بادشاه نہ بلڪ هڪ غیر معروف ایرانی تاجر
 ڏھ لک تومان (تقریباً ساڍا ۶۱ لک روپہ) خرچہ
 ڪري هڪ باب الذہب ٺهرائي رهيو آهي
 هاڻ ٿورا ڏينهن گذریا تہ هي خبر خبر جي حدود کان

لکري عالم تعلیم ۾ اچي وئي جڏهن هڪ شاندار
 خالص سون جو دروازو جو پنهنجي طول و عرض ۾
 ٻهرين چانديءَ جي دروازي کان تقريباً ٻه حصه وڏو آهي
 هن ڏاڍي تزڪ و اعتساف سان ڪٽائي اچي نصب ڪيو
 اهي موقعه تي اهل نجف و ڏي مسرت جو اظهار ڪيو
 اطراف جا عرب هن سون جي چهڪندڙ ۽ شيعه جي
 طرح شفاف ٽائلن جي چادرن سان ڍڪيل، خوشنما
 در کي وڏي حيرت سان ڏٺيون ۽ مختلف طريقن سان
 پنهنجي خوشيءَ جو اظهار ڪيون. هن بهش قيمت
 دروازي حرم جي شان کي دوبالا ڪري ڇڏيو آهي.
 سون جو ڦاٽڪ، سون جون ديوارون، سون جا پلغار
 ۽ الهندي وچ ۾ سون جو عظيم هيڪل ۾ ڏسڻ سان پورو
 روضه سون جو هڪ قلعو معلوم ٿئي ٿو. پر هن ملاڪاري
 جي دين و دنيا جي بادشاهه جي اڳيان ڇا حقيقت...
 پنهنجي هڪ ٽوڪر سان سون جا درياهه لکري ٻولندا
 هئا تنهنڪي حاڪم تي ويهي چوڻ جي سڪل مليءَ
 ۾ ئي مڙو ملندو هو. البته انهن شهن سان
 عقيدتمندن کي امام جي بارگاهه ۾ پنهنجي صحبت جي
 مظاهري جو موقعه ملي ويو. هن ملاڪاري سان حضرت
 جي هڪ ارشاد جي تصديق ٿي وئي جنهن ۾ پاڻ دنيا
 جي ڪم و ننگاري کي بيان ڪندي ”من ساعها فائتہ و
 من بعد عنها آتہ“ (پهچ البلاغتہ) هي دنيا جي دولت

دنيا جي پنهنجي پيچندڙ جي هٿ لٿي اچي رانگان دوگرداني
 ڪري ڇڏيو ۽ ٿو اڏوٽ اچي موجود ٿئي ٿي. حضرت
 علي عليه السلام جنهن دنيا کي ئي ملائون ڏئي ڇڏيون
 هيون. سا اڄ به سندن روضه مقدس ۾ لٽين ۽ لٽاري.

”سهاد“ همد اڪبر بيگه ميرزا

هيءو ڪتاب سيد قربان علي شاه ولد مرحوم سيد شاه محمد
شاه موسوي پنهجي امامه پرننگ پريس، استميشن
روپ حيدرآباد سنڌ ۾ ڇپيو

۴

محمد هاشم عرف موه خان جائنت سيڪريٽري
للجهن امامه حيدرآباد سنڌ مان پنهجي
خرچ سان ڇپرائي پڌرو ڪيو
۲۷ مئي ۱۹۵۵ع

